

Stanko Piplović

OBILJEŽJA I PARADOKSI DIOKLECIJANOVE PALAČE U SPLITU

UDK: 728.8.01.(497.5 Split)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 15. II. 1997.

Stanko Piplović

21000 Split, HR

Kaštelanska 2

U ovom radu iznesena su zapažanja o nedovoljno objašnjenim funkcionalnim i tehničkim rješenjima u Dioklecijanovoj palači. Autor se kritički osvrće na neke dosadašnje interpretacije, posebno stoga što nisu dovoljno dokumentirane. Postavio je određene teze i iznio dvojbe koje bi trebalo razriješiti daljnjim istraživanjima. Na osnovi iznesenog zaključuje se da Careva palača nije do kraja završena, prve preinake su možda nastale već za Dioklecijanova boravka u njoj, a sigurno neposredno nakon njegove smrti.

Ne treba sumnjati da je Dioklecijanova palača u Splitu najznačajnije graditeljsko ostvarenje koje je ikada podignuto na prostorima Hrvatske. Svjesni smo golemog doprinosa što ga je ovo blistavo zdanje dalo razvoju svjetske arhitekture. Ključno je to djelo na razmeđu dviju velikih europskih civilizacija, antičke i one srednjega vijeka. Radi se o jednom od najbolje sačuvanih spomenika polumilenijskoga Rimskoga Carstva pa ima neprocjenjivo umjetničko i povijesno značenje.

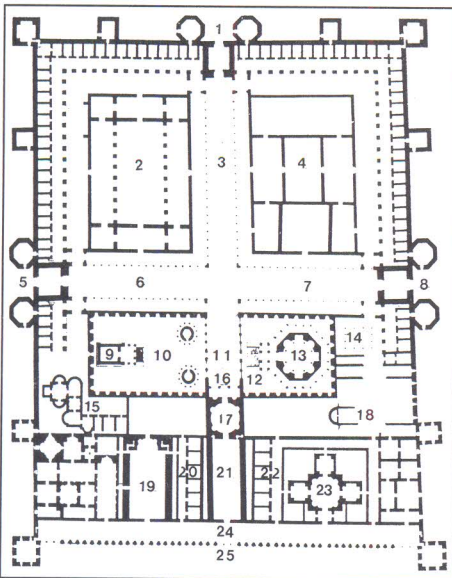
O svemu tome već se mnogo i mnogo pisalo, puno se raspravljalo pa nije potrebno opetovati. Palača je razmjerno dobro istražena i u glavnim crtama objašnjena. Stoga će se na ovome mjestu o njoj govoriti s jednoga drugog kuta gledanja, donekle neuobičajenog, i pokušati otvoriti pitanja koja su još uvijek ostala po strani, zasjenjena.

Iako se sustavnija proučavanja kasnoantičke palače u Splitu provode već od XVIII. stoljeća, više od 230 godina, ima još uvijek dosta nepoznanica.¹⁾ Neka prostorna rješenja su neobična s današnjih stajališta i prema našim shvaćanjima, a drugi građevni detalji još uvijek nisu dobili logična objašnjenja. Pojedina pitanja,

bitna za teoriju i povijest arhitekture, nisu ni postavljena. Sadašnja tumačenja organizacije prostora, posebno Careva stana, određenih komunikacija i funkcionalnih veza, koje su iznosili istraživači, nisu u nekim sektorima dostatno uvjerljiva i ne udovoljavaju racionalnim kriterijima. Kako nikada nije objavljena detaljnija dokumentacija o novijim rezultatima istraživanja, teško je kontrolirati iznesene postavke i nedovoljno argumentirane zaključke.²⁾

Naravno, da bi se shvatilo neko umjetničko djelo, potrebno se uživiti u vrijeme i prilike kada je nastalo. Ali kako su mjerila vrednovanja promjenljiva kategorija, kritično promatranje fenomena prošlosti sa stajališta suvremenoga poimanja života i kulture, može biti zanimljivo iako ne i odlučujuće.

PROSTORNA KONCEPCIJA

Plan Dioklecijanove palače. Brojevima, vezanim uz tekst, označeni su glavni dijelovi: 1, 5, 8 i 25 sjeverna, zapadna, istočna i južna vrata - 2 i 4 prostorije za posluhu i stražu - 3 kardo - 6 i 7 dekuman - 9 mali hram - 10 i 12 temenosi - 11 peristil - 13 mauzolej - 14 prostor s mozaicima - 15 i 18 zapadne i istočne terme - 16 protiron - 17 vestibul - 19-23 carev stan - 24 kriptoportik (J. Marasović. Svi crteži detalja Palače preuzeti su iz publikacije URBS).

Prva činjenica koja pobuđuje pozornost i navodi na razmišljanje je način na koji je Dioklecijanova palača koncipirana. Ona je u stvari golem kameni kubus postavljen na obali u dnu prostranoga morskog zaljeva. Iako je sigurno svojom veličinom i snažnim volumenom morala fascinirati suvremenike, naročito kada joj se prilazilo s mora, na današnjeg bi čovjeka, različitoga senzibiliteta, vjerojatno ostavila drukčiji dojam. U njejoj osnovnoj zamisli, kao ladanjskoga boravišta, nema ni pokušaja usklađivanja građevine s prirodnim okruženjem. Dapače, u svakome potezu osjeća se zatvaranje unutar sebe i izolacija od okoliša. Umjesto da rasporedom i postavom objekata slobodno prati oblik i pad razigranoga terena, kao što je to bio primjerice slučaj kod antičke vile u uvali Verige na Velom Brijunu, Dioklecijanovoj palači je u nižem dijelu postavljen suteran za izravnavanje razine na kojoj je građena. Zarobljena je krutom geometrijom, čime je dobila na monumentalnosti, ali istovremeno mnogo

